

Karol Weitz

Czy zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w prawomocnie zakończonym postępowaniu rozciąga się na skargę o wznowienie postępowania?

Palestra 58/5-6(665-666), 156-160

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Praktyczne zagadnienia prawne

Karol Weitz

CZY ZWOLNIENIE OD KOSZTÓW SĄDOWYCH PRYZNANE W PRAWOMOCNIE ZAKOŃCZONYM POSTĘPOWANIU ROZCIĄGA SIĘ NA SKARGĘ O WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA?

I. Wniesienie skargi o wznowienie postępowania wiąże się z koniecznością uiszczenia takiej opłaty, jaka w danej sprawie należna jest od pozwu, względnie wniosku wszczynającego postępowanie (art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹, dalej: u.k.s.c.). W toku postępowania prowadzonego na podstawie skargi o wznowienie w grę wchodzi konieczność uiszczenia ponadto innych należnych opłat, jak również ponoszenia wydatków (art. 2 ust. 1 i 2 u.k.s.c.). Niewątpliwie w tym postępowaniu stosuje się reguły dotyczące ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych. Możliwe jest także uzyskanie przez stronę lub uczestnika postępowania zwolnienia od kosztów sądowych na mocy postanowienia sądu dopiero w odniesieniu do postępowania wywołanego złożeniem skargi o wznowienie. Kwestią budzącą wątpliwości jest jednak to, czy zwolnienie od kosztów sądowych uzyskane przez stronę lub uczestnika postępowania przed uprawomocnieniem się orzeczenia, przeciwko któremu skierowana jest skarga o wznowienie, obejmuje również postępowanie prowadzone na podstawie skargi. Innymi słowy chodzi o to, czy przyznane w prawomocnie zakończonym postępowaniu zwolnienie od kosztów sądowych rozciąga się na postępowanie prowadzone na podstawie skargi o wznowienie. Zagadnienie jest aktualne nie tylko z punktu widzenia podmiotu wnoszącego skargę o wznowienie (skarżącego), lecz także z punktu widzenia podmiotu lub podmiotów mających legitymację bierną w postępowaniu ze skargi o wznowienie².

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. nr 90, poz. 594 ze zm.

² O potrzebie uwzględnienia w kontekście skargi o wznowienie nie tylko kwestii legitymacji do jej wniesienia, ale także kwestii legitymacji biernej w postępowaniu wywołanej jej wniesieniem, zob. M. Allerhand, *Glosa do orzeczenia SN z 13 kwietnia 1926 r.*, R. 13/26, OSP 1926, t. V, poz. 357, s. 383–384; J. Krajewski, *Glosa do wyroku SN z 7 stycznia 1976 r.*, IV PZP 12/75, OSPiKA 1976, nr 12, poz. 228, s. 530; K. Weitz, (w:) *System prawa procesowego*

II. W okresie międzywojennym ustawodawca nie zdecydował się na ograniczenie zakresu ówczesnego prawa ubogich (art. 112 i n. d.k.p.c.) do tej instancji, w której było ono udzielone. Odrzucono w tym zakresie wyraźnie rozwiązanie prawa niemieckiego³, znającego tego rodzaju ograniczenie⁴. Przyjmowano więc, że raz przyznane prawo ubogich rozciągało się na całe postępowanie w sprawie, w której go udzielono⁵. Mocą wyraźnego postanowienia przewidziano, że przyznane w postępowaniu rozpoznawczym prawo ubogich obejmowało także postępowanie zabezpieczające oraz egzekucyjne (art. 524 d.k.p.c.). Kwestia, czy prawo ubogich przyznane w prawomocnie zakończonym postępowaniu obejmowało także skargę o wznowienie, nie była rozstrzygana jednolicie w judykaturze. W jednym orzeczeniu Sąd Najwyższy wyraził zapatrywanie, że prawo ubogich nie obejmuje postępowania ze skargi o wznowienie, ponieważ udzielane jest dla poszczególnej sprawy i z jej ukończeniem gaśnie, natomiast skarga o wznowienie postępowania wszczyna już nową sprawę⁶. Dwukrotnie Sąd Najwyższy wypowiedział się jednak w przeciwnym kierunku, przyjmując, że wznowienie postępowania nie jest rozpoczęciem nowego procesu, lecz dalszym ciągiem sporu głównego, dlatego udzielone w tym sporze stronie prawo ubogich rozciąga się także na postępowanie ze skargi o wznowienie⁷. To drugie zapatrywanie zaakceptowane zostało także w doktrynie⁸.

Z rozpatrywanego punktu widzenia ani obowiązujący Kodeks postępowania cywilnego w swym pierwotnym kształcie (dawne art. 111 § 1 pkt 6 k.p.c. oraz art. 112 i n. k.p.c.), ani też obecna ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (art. 100 ust. 2 u.k.s.c. oraz art. 101 i n. u.k.s.c.) nie przyniosły istotnych zmian normatywnych, jednak w judykaturze zaczęto uznawać, że zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w postępowaniu rozpoznawczym nie obejmuje postępowania ze skargi o wznowienie⁹. Na rzecz tego zapatrywania podnoszone są dwa argumenty. Pierwszy dotyczy charakteru skargi o wznowienie i postępowania, które jest prowadzone na skutek jej

cywilnego, red. T. Ereciński, t. III, *Środki zaskarżenia*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, dział VII, rozdział 4, pkt 6 (w druku).

³ Zob. w tym zakresie S. Gołąb, *Projekt rozdziału polskiej procedury cywilnej o prawie ubogich z motywami*, (w:) *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem*, przedruk wyczerpanych druków z r. 1921 i 1923, t. 1, Warszawa 1928, s. 106–107.

⁴ Zob. § 119 ust. 1 niem. ZPO.

⁵ Por. L. Nadel, *Prawo ubogich wedle k.p.c.*, cz. 2, „Nowa Palestra” 1934, nr 1, s. 10; J. Balken-Neuman, *Prawo ubogich w procesie cywilnym w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Nowa Palestra” 1937, nr 7, s. 302; K. Apołłow, *Prawo ubogich w świetle doktryny i praktyki (ciąg dalszy)*, GSW 1938, nr 7, s. 102; Ś. Kruszelnicki, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Część I. Art. 1–507*, Warszawa–Poznań–Kraków, b.r.w., art. 113, uw. 5, s. 167. Prawo ubogich było ograniczone do określonej instancji, gdy strona o to wносиła, a sąd (błędnie) orzekł zgodnie z jej wnioskiem, por. orzeczenie SN z 30 listopada 1934 r., III. CZ. 314/33, Zb. Urz. 1935, nr 6, poz. 232. Dekretem z 21 listopada 1938 r. o usprawnieniu postępowania sądowego (Dz.U. nr 89, poz. 609) wprowadzono jednak przepis art. 116 § 2 d.k.p.c., który przewidywał możliwość przyznania prawa ubogich częściowo. Zasady częściowego przyznania prawa ubogich miało określić rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości.

⁶ Por. orzeczenie SN z 6 września 1937 r., C. III. 3506/36, RPEiS 1938, nr 1, s. 169.

⁷ Por. orzeczenia SN z 17 sierpnia 1933 r., C. III. Z 151/33, Zb. Urz. 1934, nr 3, poz. 185 i z 19 stycznia 1938 r., C. II. 1803/37, PS 1938, nr 3, poz. 450.

⁸ Zob. K. Apołłow, *Prawo ubogich*, s. 102.

⁹ Por. przede wszystkim postanowienie SN z 26 listopada 2009 r., III CZ 50/09, OSNC 2010, nr 7–8, poz. 112. Zob. ponadto postanowienia SN z 14 marca 2007 r., I CZ 5/07, MoP 2009, nr 8, s. 452 i z 24 sierpnia 2007 r., I CZ 98/07, LexPolonica nr 1641067.

wniesienia. W rozpatrywanym ujęciu zakłada się, że skarga o wznowienie wszczyna nowe postępowanie (inicjuje nową sprawę), a zwolnienie od kosztów sądowych przyznawane jest w konkretnej sprawie i gaśnie z chwilą jej zakończenia, zostaje bowiem pochłonięte przez uprawomocnienie się orzeczenia kończącego postępowanie. Jeśli skarga o wznowienie wszczyna już nowe postępowanie, to w żadnym razie nie może na nią rozciągać się zwolnienie od kosztów udzielone w prawomocnie zakończonym postępowaniu. Drugi argument związany jest z zasadą, że udzielenie zwolnienia od kosztów sądowych ma uwzględniać aktualną sytuację majątkową strony. W myśl tej zasady sąd powinien cofnąć przyznane zwolnienie od kosztów sądowych, jeżeli w toku postępowania odpadły ku temu podstawy. Przyjęcie, że zwolnienie od kosztów udzielonych w postępowaniu rozpoznawczym rozciąga się na postępowanie wznowieniowe, podważałoby regułę uwzględniania aktualnej sytuacji majątkowej strony wnoszącej skargę o wznowienie postępowania. W przypadku tego środka jest to szczególnie istotne przy uwzględnieniu, że może on być wniesiony, inaczej niż środki odwoławcze i inne środki zaskarżenia oraz skarga kasacyjna, nawet po okresie kilku lat od zakończenia postępowania rozpoznawczego¹⁰.

Stanowisko współczesnej doktryny nie jest jednolite. Przeważa wprawdzie pogląd, że zwolnienie od kosztów sądowych udzielone w prawomocnie zakończonym postępowaniu nie obejmuje skargi o wznowienie i wywołanego jej wniesieniem postępowania¹¹, jednak bywa bronione także zapatrywanie przeciwne¹².

III. Charakter prawny skargi o wznowienie o postępowania, jak również postępowania prowadzonego na jej podstawie, budzą w judykaturze i doktrynie od dawna bardzo poważne wątpliwości¹³. Nie wdając się w tym miejscu w szczegółowe uzasadnienie tego stanowiska, należy stwierdzić, że skarga o wznowienie postępowania wprawdzie od strony formalnej jest postacią powództwa (por. art. 409 *in princ.* k.p.c.), jednak poddaną przez ustawodawcę – z uwagi na to, że jest skierowana przeciwko orzeczeniu – daleko idącym modyfikacjom, wobec czego funkcjonalnie odgrywa rolę środka zaskarżenia (*sensu largo*)¹⁴. Jednym z rezultatów tych modyfikacji skargi o wznowienie jest to, że – odmiennie niż zwykle powództwo – nie inicjuje ona nowego, odrębnego postępowania, lecz zmierza jedynie do podjęcia i kontynuacji tego samego postępowania, w którym zapadło uprzednio zaskarżone prawomocne orzeczenie. W postępowaniu tym, po stwierdzeniu istnienia podstawy wznowienia, rozpoznawana jest w określonych grani-

¹⁰ Zob. uzasadnienie postanowienia SN z 26 listopada 2009 r., III CZ 50/09, OSNC 2010, nr 7–8, poz. 112.

¹¹ Tak K. Gonera, *Komentarz do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, Warszawa 2012, art. 100, uw. 11, s. 504; A. A. Bąk, *Praktyczne aspekty orzekania o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, Toruń 2007, s. 128–129; J. Stasiak, *Zwolnienie od kosztów sądowych*, Warszawa 2010, s. 172–173; A. Winnicka-Mackenthun, *Zwolnienie od kosztów sądowych a postępowanie wznowieniowe*, (w:) *Orzecznictwo SN w zakresie postępowania cywilnego – okiem praktyków*, red. A. Tomaszek, O. Szejnert-Roszak, Warszawa 2011, s. 620–621. Por. także ponadto T. Zembrzowski, *Zwolnienie od kosztów sądowych oraz pełnomocnictwo procesowe w postępowaniu kasacyjnym*, „Palestra” 2009, nr 3–4, s. 19.

¹² Por. A. Zieliński, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2010, art. 100, uw. 6, s. 377; K. Weitz, (w:) *System*, dział VII, rozdział 4, pkt 3.

¹³ Szczegółowo z podaniem literatury i orzecznictwa zob. K. Weitz, (w:) *System*, dział VII, rozdział 1, pkt 3.1.

¹⁴ K. Weitz, (w:) *System*, dział VII, rozdział 1, pkt 3.1; tenże, (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, t. 2, Warszawa 2012, art. 399, uw. 2, s. 443–444.

cach ta sama sprawa, którą wcześniej prawomocnie osądzono. Prawidłowo i lapidarnie oddaje to nazwa skargi, zgodnie z którą ma ona zmierzać właśnie do „wznowienia” postępowania, czyli podjęcia go na nowo i dalszego prowadzenia, a nie do wszczęcia nowego postępowania¹⁵.

Przyjęcie założenia, że w rezultacie wniesienia skargi o wznowienie nie dochodzi do zainicjowania nowego postępowania, lecz nastąpić ma podjęcie i kontynuacja postępowania, w którym zapadło objęte skargą prawomocne orzeczenie, pozwala na stwierdzenie, że nie ma podstaw do tego, aby uznać, że zwolnienie od kosztów sądowych, które zostało przyznane w tym postępowaniu przed uprawomocnieniem się orzeczenia, nie rozciągało się na jego etap po wniesieniu skargi o wznowienie. Innymi słowy, uzasadnione jest zapatrywanie, że zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w prawomocnie zakończonym postępowaniu nie wygasa z momentem uprawomocnienia się danego orzeczenia, lecz obejmuje także ewentualną skargę o wznowienie skierowaną przeciwko temu orzeczeniu i postępowanie prowadzone w wyniku jej złożenia. Odmienne poglądy wymagałyby wyraźnego postanowienia, ograniczającego działanie zwolnienia od kosztów sądowych, jednak ustawa o kosztach sądowych takiego ograniczenia nie przewiduje. Prawidłowe jest założenie, że zwolnienie od kosztów sądowych przyznawane jest w konkretnym postępowaniu i *per se* nie rozciąga się na inne postępowania, o ile ustawa nie stanowi inaczej (por. art. 771 k.p.c.), jednak nie wynika stąd jeszcze, że automatycznie się kończy z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia kończącego to postępowanie. Rozciąga się bowiem również na ewentualne czynności procesowe, rodzące koszty sądowe, podejmowane już po chwili uprawomocnienia się orzeczenia, o ile stanowią one wciąż część tego samego postępowania¹⁶.

Zwolnienie od kosztów sądowych na mocy postanowienia sądu może być całkowite albo częściowe (art. 100 ust. 2 i art. 101 u.k.s.c.). Co do zasady w obu sytuacjach zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w prawomocnie zakończonym postępowaniu rozciąga się na skargę o wznowienie i postępowanie prowadzone na jej podstawie. W wypadku zwolnienia częściowego uczynić jednak należy pewne zastrzeżenie. Zwolnienie to może polegać bowiem na tym, że strona nie będzie musiała ponosić ułamkowej lub procentowej części kosztów lub określonej ich kwoty albo niektórych opłat lub wydatków, jak również na tym, że obejmować będzie tylko pewną część roszczenia lub niektóre roszczenia dochodzone łącznie (art. 101 ust. 2 u.k.s.c.). Jeśli więc częściowe zwolnienie od kosztów sądowych polegać będzie na tym, że strona będzie przykładowo zwolniona od obowiązku uiszczenia opłaty od pozwu lub apelacji, to takie zwolnienie z chwilą wniesienia pozwu lub apelacji zostanie „skonsumowane” i nie będzie obejmować innych czynności procesowych rodzących powinność poniesienia

¹⁵ K. Weitz, (w:) *System*, dział VII, rozdział 1, pkt 3.2.

¹⁶ Z tego punktu widzenia przy założeniu, że skarga kasacyjna inicjuje w sensie technicznoprosesowym nową sprawę (nowe postępowanie), konsekwentne jest stanowisko Sądu Najwyższego, że na postępowanie kasacyjne nie rozciąga się zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w postępowaniu przed sądem powszechnym, por. uchwałę SN z 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008, nr 11, poz. 122. Nie przekonuje natomiast – jako zbyt ogólna i stanowiąca nadmierne uproszczenie – teza, że z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie dochodzi do spełnienia się celu zwolnienia od kosztów sądowych.

innych kosztów sądowych. Z natury rzeczy nie będzie ono już odnosić się do skargi o wznowienie i postępowania na jej podstawie.

Przeciwno pogładowi, że zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w prawomocnie zakończonym postępowaniu obejmuje także skargę o wznowienie i postępowanie prowadzone na jej podstawie, nie przemawia w żadnym razie wzgląd na zasadę uwzględniania aktualnej sytuacji majątkowej strony. Po pierwsze, do zmian w sytuacji majątkowej strony dojść może w toku postępowania przed uprawomocnieniem się orzeczenia, gdyż postępowanie z natury jest rozciągnięte w czasie. Mimo to nie obowiązuje zasada, że zwolnienie od kosztów miałyby być przyznawane tylko w danej instancji. Po drugie, ustawodawca przewidział mechanizm, w którym możliwe jest uwzględnienie dynamiki w rozwoju sytuacji majątkowej strony. Zgodnie z art. 110 zd. 1 u.k.s.c. jedną z sytuacji, w której sąd cofa zwolnienie od kosztów sądowych, jest ta, w której okoliczności, na podstawie których przyznano zwolnienie, przestały istnieć¹⁷. Nic nie stoi na przeszkodzie w stosowaniu tego unormowania w wypadku wniesienia skargi o wznowienie i w toku postępowania prowadzonego na jej podstawie¹⁸. Fakt, że do wystąpienia ze skargą o wznowienie może jeszcze dojść po znacznym upływie czasu od uprawomocnienia się orzeczenia objętego skargą, może powodować, że częściej wystąpią podstawy do tego, aby sąd cofnął zwolnienie przyznane w prawomocnie zakończonym postępowaniu w następstwie zmian w sytuacji majątkowej strony, jednak *de lege lata* jako taki nie uzasadnia tego, aby z tego tylko tytułu odrzucać rozciągnięcie zwolnienia na skargę o wznowienie i postępowanie prowadzone po jej wniesieniu.

IV. W konkluzji należy więc stwierdzić, że zwolnienie od kosztów sądowych, które strona uzyskała przed uprawomocnieniem się orzeczenia, obejmuje skargę o wznowienie oraz postępowanie prowadzone na jej podstawie, chyba że było to zwolnienie częściowe, które w całości zostało zrealizowane w prawomocnie zakończonym postępowaniu.

¹⁷ Co do przyczyn cofnięcia zwolnienia od kosztów sądowych por np. S. Machalski, *O cofnięciu prawa ubogich*, PS 1934, nr 12, s. 365 i n.; J. Stasiak, *Zwolnienie*, s. 175 i n.

¹⁸ K. Weitz, (w:) *System*, dział VII, rozdział IV, pkt 3. Nie przeczy temu teza Sądu Najwyższego, że cofnięcie zwolnienia od kosztów sądowych nie może nastąpić po prawomocnym zakończeniu sprawy, por. orzeczenie z 10 sierpnia 1963 r., II CZ 77/63, OSNCP 1964, nr 12, poz. 252. Teza ta odnosi się do sytuacji, w której cofnięcie zwolnienia miałyby nastąpić po prawomocnym zakończeniu sprawy, gdy nie wniesiono skargi o wznowienie.